

Л.І. Шологон

Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, Україна

ЗВІТИ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ГАЛИЧИНИ ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО РУХУ УКРАЇНЦІВ КРАЮ другої половини ХІХ – початку ХХ ст.

У статті проаналізовано звіти та інші статистичні матеріали найвпливовіших українських громадських організацій Галичини другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Їх опрацювання надає можливість досліднику з'ясувати основні етапи становлення українських товариств, організаційні засади їхньої діяльності, найважливіші напрямки роботи громадських організацій. Вважаємо, що інформаційні матеріали, вміщені на сторінках періодичних видань, та звіти, опубліковані окремими брошурами, є цінними джерелами до вивчення національно-культурного руху українців краю другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Їх варто використовувати дослідникам при написанні наукових праць із зазначеної проблеми.

Закон про об'єднання та збори, прийнятий в Австро-Угорщині 15 листопада 1867 р., визначив порядок створення та функціонування товариств і політичних партій. Для їхнього відкриття українцям Галичини необхідно було подати до крайового управління статут в 5 примірниках, де вказувалося, з якою метою та чи інша група осіб засновувала громадську організацію, а також засоби її діяльності, керівні органи, місце перебування, спосіб вирішення спірних питань, умови розпуску. Якщо крайовий уряд відмовлявся дати дозвіл на відкриття товариства, то його засновники мали право звернутися до Міністерства внутрішніх справ. Незважаючи на контроль за діяльністю громадських об'єднань з боку представників державної влади, товариства без стороннього втручання визначали основні засади своєї діяльності. Закон не встановив жодних ідеологічних перешкод для їхньої роботи. Він дав можливість народам Австро-Угорщини, в тому числі й українцям, згуртуватися з метою вирішення найважливіших проблем, які не знаходили розуміння з боку владних структур [1].

Громадські організації, створені за ініціативою провідних українських політиків та культурних діячів Галичини, намагалися залучити до своїх рядів якомога більше свідомих громадян, щоб мати можливість виконати зазначені в статутах завдання. Оскільки члени товариств сплачували членські внески, то необхідно було проінформувати їх та громадськість Галичини, як провід того чи іншого товариства витрачав довірені йому кошти. В результаті чимало українських громадських організацій видавали за власні кошти брошури, де було висвітлено основні напрямки їхньої діяльності та подано детальний фінансовий звіт.

Варто зазначити, що товариства в такий спосіб робили спробу популяризувати власну діяльність та залучити до своїх лав якомога більше членів. Чимало звітів про роботу українських громадських організацій було опубліковано на сторінках періодичних видань, які видавали окремі товариства, де інформували як про свою роботу, так і про створені ними навчальні заклади. Згадані матеріали є цікавими для дослідження національно-культурного руху українців Галичини, тому, безперечно, потребують ґрунтовного аналізу.

Обрана тема не залишилася поза увагою науковців. Вона зацікавила дослідників кінця ХІХ – першої третини ХХ ст., зокрема, І. Франка [2], М. Павлика [3], В. Лукича [4], Л. Ясінчука [5], О. Терлецького [6] тощо, які опублікували узагальнюючі розвідки та публіцистичні праці про роботу українських громадських організацій, використовуючи при цьому статистичні матеріали з їхньої діяльності. Радянські вчені не приді-

лили належної уваги згаданій проблематиці у монографічних працях. В енциклопедичних виданнях впродовж 40 – 80-х рр. ХХ ст. їхня діяльність та ідеологія оцінювалася виключно негативно. Натомість ряд цікавих розвідок, присвячених громадським товариствам, опублікували в цей час українські дослідники за кордоном [7], [8]. Неабиякий внесок у вивчення матеріалів про їх діяльність зробили сучасні науковці Б. Савчук [9], М. Кугутяк [10], З. Зайцева [11] та інші. Однак комплексного розв'язання вона ще не отримала в українській історіографії.

Метою даної статті є аналіз опублікованих звітів та інших статистичних матеріалів про діяльність українських громадських організацій, щоб прослідкувати за основними організаційними етапами становлення товариств, найважливішими аспектами їхньої роботи, чисельністю тощо.

Під час революції 1848 – 1849 рр. демократично настроєні верстви української інтелігенції започаткували нові форми культурно-просвітницької роботи. 1848 р. у Львові засновано «Галицько-Руську Матицю» – українське видавництво дешевих книг для народу; через рік на кошти, зібрані в цілім краї, побудовано Народний дім – центр культурно-просвітньої роботи серед галицьких українців. Активне поширення на початку 50-х рр. ХІХ ст. москвофільського руху в Галичині привело до того, що згадані установи стали його пропагувати. Окрім цього, в цей час розгорнув свою діяльність відомий популяризатор москвофільства, меценат галицько-українського письменства, судовий радник Михайло Качковський [9, с. 46].

Звіти про діяльність вищевказаних товариств дозволяють прослідкувати за поширенням москвофільських ідей у Галичині. Зокрема, збереглися опубліковані інформаційні матеріали про роботу «Галицько-Руської Матиці» із 1853 до 1890 р., де подано детальні відомості про засновників товариства та його провід, кошти, якими щороку розпоряджалася громадська організація, що складалася із членських внесків, пожертв засновників та прибутку від видавничої діяльності. Основні статті видатків товариства впродовж зазначеного часу залишалися майже незмінними: друкування і оправа книг, витрати на канцелярські і поштові потреби, матеріальне заохочення членів «Галицько-Руської Матиці» за плідну громадську працю, купівля цінних паперів. Опрацювання звітів про діяльність, фінансовий стан, загальні зібрання дозволяють зробити висновок, що основне завдання товариства зводилося до видання і розповсюдження книг москвофільського спрямування серед населення Галичини [12, с. 6]. Якщо спочатку зусиллями так званої літературної організації виходили у світ молитовники, популярні книжечки релігійного характеру, граматики, читанки, то в звіті про засідання проводу товариства від 15 лютого 1890 р. серед переліку виданих праць окремі мали науковий характер: «Галицько-руська бібліографія за р. 1887» І. Левицького, «Свободная галицко-русская Летопись» А. Петрушевича (1700 – 1800 рр.) тощо [13, с. 1].

Щодо кількості членів, що належали до літературного товариства «Галицько-Руської Матиці», то варто зазначити, що в його інформаційних виданнях статистичні дані з цього приводу публікувалися рідко. Зокрема, в 1887 р., за підрахунками автора на основі одного із звітів, до його рядів належали 431 особа [14, с. 5]. Безперечно, зазначена цифра засвідчувала дуже низький рівень популярності як ідей, що пропагували товариство, так і літератури, яку розповсюджувало.

1874 р. москвофільські провідники, на противагу заснованій народовцями «Прогресі», створили у Коломиї Товариство ім. М. Качковського, яке видавало дешеві популярні книжки про релігію, моральність, ведення домашнього господарства. Вони виходили частково українською мовою, частково язичієм, сумішшю церковнослов'янської, української та російської мов. Організатором товариства був відомий у той час письменник о. І. Наумович. 1876 р. керівні структури Товариства ім. М. Качковського розгорнули свою роботу у Львові [9, с. 59]. Із опублікованих звітів про діяльність товариства отримуємо інформацію про чисельність громадської організації, якій вдалося

об'єднати в своїх рядах чимало прихильників, та динаміку її зростання, створення окремих філій, читалень тощо. Якщо в 1876 р. до Товариства ім. М. Качковського належали 4791 особа, то в 1911 р. – 10 700 осіб. Окрім цього, станом на 1911 р. товариством було організовано 25 місцевих осередків, 897 читалень, видано чимало популярної літератури, в основному різних календарів та молитовників, за сприяння друкарні Ставропігійського інституту [15, с. 25-29]. В одному із звітів провід громадської організації в такий спосіб обґрунтовував тематику своїх видань та етимологічний правопис: «Нынѣ наш народ видить до яких печальных последствий довель наглый розривъ съ историческим русским языком и его правописаньемъ и требуетъ, чтобы опять навязати нить, соединяющую его современную жизнь съ историческим прошлым и церковью» [15, с. 5].

На початку 70-х рр. XIX ст. москвофіли мали значний вплив у середовищі української молоді. Утворене 1870 р. студентське товариство «Академічний кружок» перебувало під їхнім керівництвом [9, с. 59]. Зі звітів проводу цієї громадської організації дізнаємося, що її членами-засновниками були М. Качковський та Б. Дідицький, а серед почесних членів не менш відомі в краї прихильники москвофільства А. Петрушевич та І. Наумович. Детально також написано про різнопланову діяльність академічного гуртка, бібліотеку, що налічувала 500 томів, періодику, що передплачувало товариство [16, с. 8]. Зазначено також і те, що за чотири роки праці йому вдалося залучити до своїх рядів 164 члени [17, с. 15]. Товариство видавало звіти про свою діяльність не регулярно. Інше академічне товариство «Друг», що розпочало свою роботу 30 листопада 1895 р., окремих статистичних матеріалів не друкувало [18].

Також інформацію про студентські об'єднання вміщено у часописах «Основа», «Слово», «Друг», «Живая Мысль», «Новая жизнь» тощо. З них дізнаємося, що після заснування товариством «Академічний кружок» власного періодичного видання «Друг» до його рядів вступили чимало противників москвофільства, зокрема, І. Франко, М. Павлик, щоб мати можливість друкувати свої твори на його сторінках. За їхньої ініціативи в журналі була організована спеціальна рубрика «З уст народу», де студенти могли вмістити етнографічний матеріал, зібраний ними в селах Галичини. Окрім цього, в інформаційних матеріалах про діяльність товариств, що вміщені на сторінках згаданих періодичних видань, є повідомлення про спільне вшанування студентами, що належали до «Академічного кружка» та іншого студентського об'єднання народолюбського спрямування «Дружнього Лихваря», пам'яті М. Шашкевича, Т. Шевченка, організацію музичних вечорів тощо [19].

Таким чином, підсумовуючи аналіз статистичних матеріалів про діяльність громадських організацій москвофільського спрямування, маємо достатньо підстав стверджувати, що робота згаданих товариств зводилася до пропаганди постулату єдності галицьких українців з російським народом, поширення етимологічного правопису. Саме з цією метою здійснювалася видавнича діяльність, створювалися читальні та окремі освітні заклади. Варто також зазначити, що методи, які застосовували в своїй роботі згадані товариства, не відзначалися різноманітністю. Окрім цього, із звітів дізнаємося, що вони, як правило, не користувалися належною підтримкою серед українців Галичини, про що свідчить кількість членів москвофільських організацій. Тільки Товариство ім. М. Качковського змогло залучити до своїх рядів чимало осіб.

Натомість провідний вплив на розбудову галицько-українського громадського життя протягом семи десятиліть мало товариство «Просвіта». Необхідність його створення пояснює історична відозва від 11 лютого 1869 р. У ній, зокрема, відзначалося, що з 1848 р. русини «мало посунули» в національному житті, а інтелігенція опинилася під загрозою денационалізації. У той час, коли сербська та чеська «Матиці» за одне покоління пройшли шлях кількох століть, «Галицько-руська матиця», не виконавши свого покликання, пішла «блудною дорогою» і, як наслідок, «чужі інституції» нав'язували народу «неприродні» впливи [20, с. 4].

Заслугове уваги звіт з перших загальних зборів товариства «Просвіта», з якого отримуємо інформацію, що вже перше загальне зібрання громадської організації 8 грудня 1868 р., де було 64 делегати, висунуло програму піднесення національного життя через просвітництво. Її провідна думка пролунала в промові М. Січинського, який, виходячи з ідеологічної доктрини 1848 р. про єдину «15-мільйонну українську націю», стверджував, що вона «має незаперечне право до самостійності». Шлях досягнення цього бачився у просвіті, щоб маса народу «відчула своє громадянське і національне достоїнство і зрозуміла потребу існування своєї нації як окремих індивідуальностей» [21, с. 2]. Також на перших загальних зборах священник Й. Заячківський від імені «німого сільського люду», звертаючись до інтелігенції, закликав до жертвовної праці для піднесення культури, бо лише тоді вона буде в народі сильна, а народ нею славний [10, с. 10]. Головою «Просвіти» було обрано гімназійного професора А. Вахнянина.

Інформаційні матеріали про діяльність товариства почали регулярно видаватись на початку 80-х рр. XIX ст. як окремими виданнями, так і на сторінках періодичних видань краю. Вони дозволяють стверджувати про досить плідну динаміку розвитку громадського об'єднання, яке вже на початку XX ст. зуміло залучити до своїх рядів більше ніж 14 тисяч прихильників, створити понад 1000 читалень, до яких належало 50 тисяч членів, організувати роботу на місцях у 21 філії. В середньому в кожному повіті краю працювало 20 читалень [22, с. 1]. У 1914 р. товариство налічувало 197 тисяч членів, майже 3 тисячі читалень [23, с. 112]. Це була найчисленніша українська громадська організація впродовж досліджуваного періоду.

Варто зазначити, що звіти про діяльність «Просвіти» відзначаються неабиякою змістовністю. Вони дозволяють чимало дізнатись про роботу структурних підрозділів товариства: окремих відділів та комісій, видавничу діяльність, стан бібліотеки, зокрема, як про подаровані книги, так і придбані за кошти громадської організації, збір експонатів для музею, різноманітні благодійні фонди, за допомогою яких залучали кошти для надання стипендій на навчання українській талановитій, але незаможній молоді, спорудження будинку «Просвіти» тощо. Провід товариства, звітуючи про свою роботу, точно вказував, наприклад, кількість книг, виданих товариством впродовж року, придбаних експонатів до музею та кошти, витрачені з тою чи іншою метою; публікував також чимало інших статистичних матеріалів, що дозволяють прослідкувати за основними тенденціями розвитку «Просвіти» [24, с. 39].

Чимало звітів про роботу вищевказаного добровільного об'єднання опубліковано в ілюстрованих календарях товариства. Їх видання розпочалося з 1896 р., а останній довоєнний випуск побачив світ 1913 р. Тут, окрім календаря світського і церковного, було чимало іншої важливої інформації: поштові та залізничні правила, основні метричні одиниці, запроваджені в державі з 1875 р., перелік українських громадських об'єднань, практичні поради з різних сфер побутового життя та інше. На сторінках згаданих видань публікувалися також розвідки з ботаніки та астрономії, літературні та публіцистичні твори тощо [25].

Отже, статистичні матеріали, що розкривають основні аспекти діяльності товариства, відзначаються неабиякою інформаційною насиченістю, тому дозволяють прослідкувати за найважливішими тенденціями його розвитку. Публікація їх не лише окремими брошурами, але і як складової частини ілюстрованого календаря «Просвіти», на нашу думку, свідчила про спробу товариства зацікавити його роботою якомога більше українців Галичини.

Важливою віхою в історії наукового руху українців краю кінця XIX – початку XX ст. стало створення та діяльність Наукового товариства ім. Шевченка. Його організаційні витoki сягають 1873 р., коли група відомих в краї громадських діячів та політиків створила у Львові видавничу установу – Товариство ім. Шевченка [11, с. 29]. Звіт з перших

загальних зборів, які відбулися 4 червня 1874 р., дозволяє стверджувати, що члени-засновники товариства основним його завданням вважали видавничу та культурно-просвітню роботу. Таким чином, новостворене товариство деякою мірою дублювало діяльність відомої в краї «Просвіти» [26, с. 3]. Детальну інформацію про роботу товариства впродовж першого десятиліття було опубліковано на сторінках першого тому «Записок НТШ». Автор розвідки «Про засноване і дотеперішній розвиток товариства ім. Шевченка у Львові» О. Барвінський написав про його створення, найважливіші напрямки праці в зазначений часовий проміжок, зміну назви тощо. Щодо ефективності роботи товариства в цей час, то він зазначив наступне: «А все-ж таки при найщиріших змаганнях своїх членів не змогло товариство ім. Шевченка вповні стати осередком і огнищем розвитку літератури і науки українсько-руської... Коли тим часом інші навіть дрібніші народи слов'янські плекають свою мову і розвивають літературу і науку в своїх академіях наук, нарід українсько-руський не тільки не має академії наук, але не витворив навіть справді наукового товариства, котре могло б положити підвалини для будучої святині наук» [27, с. 210].

З інформаційних звітів про хід загальних зібрань товариства дізнаємося, що на загальних зборах 7 квітня 1890 р. було запропоновано змінити його назву на Наукове товариство ім. Шевченка. Шосте загальне зібрання вищезгаданої організації 1 березня 1892 р. ухвалило рішення про зміну назви, яка разом із статутом була затверджена Галицьким намісництвом [28, с. 182]. Воно стало першим кроком на шляху активізації роботи товариства та перетворення його на академічне, чого вимагали як вчені та меценати із Наддніпрянської України, завдяки зусиллям яких воно отримувало значну частину фінансових засобів для своєї діяльності, так і галицькі громадсько-політичні діячі, які бачили в ньому фундамент для створення української академії наук, на зразок тих, які мали інші слов'янські народи Австро-Угорщини.

Незважаючи на те, що сподівання українських політиків Галичини, багатолітнього голови НТШ М. Грушевського та чималої когорти науковців, які працювали в ньому щодо перетворення товариства на академічну установу виявилися марними, НТШ впродовж досліджуваного періоду розгорнула плідну роботу в різних наукових напрямках. Про це засвідчують звіти про діяльність товариства та його окремих секцій і комісій, які постійно друкували на сторінках «Записок НТШ», в інформаційному виданні «Хроніка НТШ» та окремими брошурами.

Вони дозволяють прослідкувати за окремими організаційними аспектами діяльності товариства, зокрема, за змінами його статутів у 1892 р., 1899 і 1904 рр., які супроводжувалися неабиякою полемікою між членами товариства [29, с. 10]. Окрім цього, на сторінках вищевказаних періодичних видань знаходимо детальну та змістовну інформацію про діяльність секцій товариства: історико-філософської, філологічної, математично-природописно-лікарської; про їхніх голів, заступників та секретарів, прочитані та обговорені на засіданнях наукові доповіді, рекомендовані до друку у виданнях НТШ статті тощо [30], [31].

Роботу секцій товариства доповнювали наукові комісії, які згідно зі статутом та спеціальною інструкцією, що регламентувала їхню діяльність, вважалися допоміжними органами секцій і за їх дорученнями виконували спеціальну наукову роботу. З інформаційного періодичного видання «Хроніка НТШ» дізнаємося чимало про передумови та процес створення Археографічної, Лікарської, Етнографічної, Правничої, Мовної, Статистичної, Бібліографічної та Фізіографічної комісій, їхніх керівників та членів, кількість проведених засідань, основні напрямки діяльності комісій [32].

Загалом в статистичних матеріалах НТШ, що видавалися в основному на сторінках періодичних видань товариства, вміщено змістовну та детальну інформацію про організаційні засади діяльності товариства, основні напрямки роботи секцій та науко-

вих комісій, їхній кількісний склад, публікацію академічних часописів тощо. Вони є цінним джерелом для дослідження як діяльності НТШ, так і українського наукового руху загалом.

Важливу роль в становленні системи національного шкільництва та захисту прав педагогів відіграли українські учительські організації краю «Українське педагогічне товариство» (далі – УПТ), «Взаємна поміч українських вчителів» (далі – ВПУВ), «Учительська громада». Чи не найбільше інформаційних матеріалів про свою роботу опублікувало УПТ. Звіти про засідання проводу товариства, проведення загальних зібрань, видавничу та просвітньо-виховну діяльність, роботу його осередків на місцях регулярно з'являлись в часописах «Діло», «Руслан», «Шкільна часопись», «Учитель». Їхні автори зробили спробу за допомогою коротеньких заміток ознайомити українського читача із найважливішими напрямками роботи товариства, закликали всіх, небайдужих до розвитку національного шкільництва, вступати в його ряди. Проте набагато більше змістовної інформації про діяльність УПТ вміщено в звітах про діяльність, що виходили окремими брошурами, починаючи з 1905 р. З них дізнаємося про роботу комісій товариства, які відповідали за окремі ділянки його діяльності: адміністративно-економічну (займалася веденням документації та фінансовими справами УПТ), педагогічно-організаційну (контролювала роботу філій та гуртків згаданого учительського об'єднання, організовувала заходи для захисту фахових інтересів педагогів та належного розвитку українського середнього та початкового шкільництва краю), шкільну (до її обов'язків входило створення і організація мережі освітніх закладів товариства у Львові та народних шкіл в краї, різноманітних курсів в інших містах і селах Галичини), видавничу (відповідала за редагування і вихід у світ періодичних видань УПТ, зокрема, часописів «Учитель», «Дзвінок», підручників, художніх творів, популярних книжечок для дітей молодшого шкільного віку) тощо [33, с. 5].

Варто зазначити, що найбільш плідною була діяльність товариства, спрямована на організацію розгалуженої мережі українського шкільництва. Зокрема, звіти про його роботу дозволяють прослідкувати за створенням жіночої учительської семінарії і так званої «школи вправ» при ній, тобто початкової школи, де б семінаристки могли проходити практичне навчання; народних шкіл ім. Б. Грінченка та короля Данила, чоловічої учительської семінарії у Львові, учительської семінарії в Коломиї та інших.

З інформаційних матеріалів про діяльність товариства дізнаємося, наскільки непросто проводу було знайти кошти на купівлю приміщень для власних навчальних закладів, придбання належного шкільного обладнання, книг для бібліотеки тощо. Тому на їхніх сторінках постійно повідомляли про заходи, спрямовані на те, щоб залучити якомога більше грошей для потреб УПТ, солідні пожертви на рахунок товариства від окремих осіб тощо.

Варто зазначити, що згадане учительське об'єднання досить активно шукало шляхи вдосконалення своєї діяльності та робило все можливе, аби залучити до УПТ якнайбільше членів. Саме тому, як засвідчують статистичні матеріали, воно було найчисленнішою українською педагогічною організацією, яка в 1914 р. налічувала 4 тис. 814 осіб [5, с. 59]. Звіти про діяльність товариства дозволяють прослідкувати за динамікою збільшення його чисельності, яка найбільш інтенсивно проходила в період із 1903 до 1906 рр., що не можна сказати про 1910 та 1911 рр. Затвердження нового статуту товариства у 1912 р. дало новий поштовх для успішної праці [34, с. 52-56].

Якщо УПТ приділяло чи не найбільше уваги створенню та організації роботи навчальних закладів, інтернатів, видавничій діяльності, то найважливішим завданням іншого педагогічного об'єднання ВПУВ, що розпочало свою роботу 1905 р., став захист фахових інтересів педагогів. Звіти про діяльність товариства, починаючи з 1906 р., виходили окремими брошурами. Чимало інформаційних та статистичних матеріалів провід цієї громадської організації опублікував на сторінках власних періодичних видань – «Промінь», «Прапор», «Луна», «Учительське слово» тощо.

Опрацювання звітів дозволяє стверджувати, що однією із найважливіших сфер діяльності товариства була матеріальна допомога українським педагогам. При учительському товаристві діяв так званий «допомоговий фонд» для того, аби надати вчителям кредити, безпроцентні позики, матеріальні виплати на випадок нещастя. Були й інші заходи, аби покращити фінансове становище педагогів. Проте слід сказати, що суми, якими розпоряджалося товариство ВПУВ, були невеликими, як і кількість тих, хто отримав допомогу. Наприклад, у 1911 р. ВПУВ надала матеріальну допомогу 98 членам від 100 до 1000 крон на суму 30 492 крони [35, с. 7].

Звіт про діяльність товариства за 1913 р. містить чимало статистичних даних про діяльність його окружних відділів і дозволяє стверджувати, що робота в цьому напрямку була результативною, оскільки ВПУВ до 1914 р. вдалося створити 65 структурних підрозділів. Найчисленніші із них були в таких містах, як Тернопіль, Яворів, Коломия, Жидачів, Дрогобич, Снятин [35, с. 8-9]. При місцевих осередках товариства діяли підручні каси, секції правового захисту педагогів, аматорські, туристичні та етнографічні гуртки. При 18 окружних відділах товариства ВПУВ в 1913 р. були організовані бібліотеки та діяли спеціальні комісії, які працювали над тим, щоб вони поповнювалися новою літературою. Найчисленнішою була бібліотека Коломийського окружного відділу, яка налічувала в цей час 8 тис. 229 томів. Непогано розвивалися бібліотеки в Зборові, Болехові, Калуші, Снятині, Войнилові [36, с. 32].

Українські педагоги середніх навчальних закладів Галичини з 1908 р. працювали в товаристві «Учительська громада», яке до квітня 1912 р. очолював видатний український історик М. Грушевський. 30 квітня 1912 р. його головою було вибрано віце-президента Державної ради професора Ю. Романчука [37, с. 2].

Провід «Учительської громади» разом із буковинським «Товариством учителів вищих шкіл ім. Сковороди» видавав періодичне видання «Наша школа», де повідомляв читачів про роботу своїх керівних органів, обговорення найважливіших засад діяльності громадського об'єднання на загальних зборах, організацію філій. Інформаційні матеріали про роботу «Учительської громади» окремими брошурами виходили рідко.

Вищевказані видання дозволяють прослідкувати за зростанням кількості членів товариства. Коли проводилося перше загальне зібрання (1 листопада 1908 р.), їх було 298. Наприкінці 1909 р. чисельність «Учительської громади» склала 304 члени, в 1910 р. – 314, а в 1914 р. – 398 осіб [38, с. 145]. Це була значна цифра, бо всіх педагогів середніх навчальних закладів у Галичині було 550. Таким чином, не вступили до даного товариства лише півтори сотні із них.

Інформаційні матеріали, опубліковані на сторінках часопису «Наша школа», дозволяють стверджувати, що на загальних зібраннях «Учительської громади» із неабияким зацікавленням обговорювалися освітні справи. Їхнє ретельне вивчення дозволило підрахувати, що до 1914 р. відбулося три звичайні загальні зібрання (у 1908, 1909 та 1912 рр.), два надзвичайні (в 1909 та 1912 рр.) та двічі скликалися з'їзди представників філій (у 1911 і 1913 рр.). Управа товариства кожного року збиралась більше десяти разів. Протоколи свідчать про те, що особливо насиченою була робота проводу «Учительської громади» в 1909 і 1910 рр. [6, с. 10-11]. Слід сказати, що дане товариство, хоча і об'єднувало в основному педагогів середніх шкіл, фаховим за змістом своєї роботи не було. Його члени головним своїм завданням вважали розбудову середньої школи.

Таким чином, ознайомлення з інформаційними та статистичними матеріалами, що публікували українські педагогічні товариства Галичини, дозволяє стверджувати, що вони намагалися якомога змістовніше ознайомити населення з найважливішими аспектами своєї організаційної, просвітньо-виховної та фахової праці. Великою мірою цьому сприяли періодичні видання учительських організацій. Натомість звіти, видані окремими брошурами, виходили у світ не регулярно.

Отже, звіти про діяльність українських громадських організацій є змістовними та інформаційно насиченими джерелами з історії національно-культурного руху українців Галичини другої половини XIX – початку XX ст. Вони дозволяють прослідкувати за організаційними засадами створення товариств, динамікою зростання кількості членів тієї чи іншої громадської організації, найважливішими напрямками їхньої діяльності, формами і методами роботи, які використовувало те чи інше добровільне об'єднання. Варто зазначити, що лише окремі товариства за допомогою звітів, що публікувалися окремими брошурами або були розміщені на сторінках періодичних видань краю, регулярно повідомляли громадськість про свою роботу та витрачені кошти. Серед них «Галицько-руська матиця», «Товариство ім. Качковського», «Просвіта», НТШ, УПТ тощо. Значно менше інформаційних матеріалів видано іншими просвітніми та педагогічними громадськими об'єднаннями краю, товариствами, де об'єднувалися українська мистецька еліта Галичини, молодіжними організаціями тощо. Про діяльність окремих з них отримуємо лише скупу інформацію з періодичних видань краю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Законь зь дня 15 листопада 1867 о правь съдиненія // Переводи зь вестника законь державнихь для герцогства Буковини. Рочникь 1867. – Чернівці : Б.м.в., 1868. – С. 297-304.
2. Франко І. Кілька слів о тім, як упорядкувати наші людоді видавництва / І. Франко // Зібрання творів у 50 томах. – Т. 45. – Київ : Наукова думка, 1986. – С. 187-203.
3. Павлик М. З наукового товариства ім. Шевченка у Львові / М. Павлик. – Львів : НТШ, 1905. – 35 с.
4. Лукич В. Календарі «Просвіти» мого укладу / Василь Лукич // «Просвіта» за шістьдесят літ. Ювілейний альманах. – Львів: Просвіта, 1928. – С. 48-51.
5. Ясінчук Л. 50 літ «Рідної школи» 1881 – 1939 / Л. Ясінчук. – Львів : Накладом Товариства «Рідна школа», 1931. – 267 с.
6. Терлецький О. Історія «Учительської Громади» (1908 – 1933) / О. Терлецький // Двадцятьп'ятьліття товариства «Учительська громада». – Львів : Учительська Громада, 1935. – С. 5-48.
7. Дорошенко В. «Просвіта», її заснування і праця. Короткий історичний нарис / В. Дорошенко. – Філадельфія, 1959. – 102 с.
8. Гнатюк В. Наукове товариство імені Шевченка у Львові. Історичний нарис першого 50-річчя. 1853 – 1923 / В. Гнатюк. – Мюнхен ; Париж, 1984. – 280 с.
9. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.) / М. Кугутяк. – Івано-Франківськ, 1993. – 200 с.
10. Савчук Б. Просвітницька та соціально-економічна діяльність українських громадських товариств у Галичині (остання третина XIX ст. – кінець 30-х років XX ст.) / Б. Савчук. – Івано-Франківськ : Плай, 1999. – 135 с.
11. Зайцева З.І. Український науковий рух: інституціональні аспекти розвитку (кінець XIX – початок XX ст.) / З.І. Зайцева. – Київ : КНЕУ, 2006. – 368 с.
12. Sprawozdania zarządu zjednoczenia galicyjsko-ruskiej Matki i społeczeństwa Oświecenia za rok 1854. – Львов : Типографія Ставропігійського Інститута, 1855. – 6 с.
13. Отчетъ засѣданія Совета литературнаго Общества под именемъ Галицко-русскаго матица дня 3(15) лютого 1890 г. – Львов : Типографія Ставропігійського Інститута, 1855. – 12 с.
14. Отчетъ о состояніи Общества «Галицко-русскаго Матица», предложенный на генеральномъ Собраніи членовъ тогожь Общества во Львовѣ дня 27 ноября 1887 г. председателемъ его Михаиломъ Малиновскимъ. – Львов : Изъ типографіи Ставропігійського Інститута, 1888. – 15 с.
15. Отчетъ о деятельности Общества им. Михаила Качковскаго и о состояніи того же Общества, за время отъ 16 (29) сентября 1910 г. до 15 (28) сентября 1911 г. – Львов : Изъ типографіи Ставропігійського Інститута, 1888. – 15 с.
16. Отчетъ выдана академическаго кружка за годъ 1873. – Львов : Изъ печатни Інститута Ставропігійського, 1873. – 15 с.
17. Отчетъ выдана Академическаго кружка за годъ 1874. – Львов : Изъ типографіи Ставропігійського Інститута, 1874. – 15 с.
18. Обзоръ развитія студенческаго общества «Другъ» // Живая Мысль. – 1905. – Вып. 25.
19. Дружеский Лихварь и Академический Кружок // Основа. – 1872. – 2 лютого (21 січня).
20. Відозва. – Львів, 1864. – 4 с.
21. Sprawozdanie z pierwszych ogólnych zebrań towarzystwa «Pросвіта». – Львів : З друкарні Інститута Ставропігійського, 1868. – 10 с.

22. Sprawozdane z działalności Towarzystwa «Pросвіта» за час від 1 січня 1900 до 31 грудня 1901 р. // Руслан. – 1902. – 21 квітня (4 травня).
23. Звіт з діяльності Головного Відділу Товариства «Просвіта» в 1913 р. // Письмо з «Просвіти». – 1914. – Ч. 4. – С. 100-115.
24. Sprawozdane z działalności Towarzystwa «Pросьвіта» за час від 1 січня 1900 до 31 грудня 1901 р. // Ілюстрований народний календар товариства «Просвіта» на рік звичайний 1902. – Львів : 3 друкарні НТШ, 1902. – С. 1-44.
25. Товариш. Ілюстрований календар товариства «Просьвіта» на рік звичайний 1903. – Львів : 3 друкарні НТШ, 1903. – 236 с.
26. Sprawozdane z перших загальних зборів Товариства імени Шевченка. – Львів : 3 друкарні НТШ, 1874. – 14 с.
27. Барвінський О. Про заснувані і дотеперішній розвиток товариства ім. Шевченка у Львові / О. Барвінський // Записки НТШ. – 1892. – Кн. 1. – С. 209-211.
28. Sprawozdane про діяльність і розвиток наукового товариства імени Шевченка // Записки НТШ. – 1893. – Т. 2. – С. 182-189.
29. Павлик М. З Наукового Товариства ім. Шевченка. Промова на загальних зборах 4 цвітня 1904 р. / М. Павлик. – Львів, 1904. – 15 с.
30. Хроніка НТШ. – 1900. – Ч. 1. – С. 49-87.
31. Хроніка НТШ. – 1918. – Ч. 60/62. – С. 40-45.
32. Хроніка НТШ. – 1914. – Ч. 57.
33. Звіт з діяльності Руского Товариства Педагогічного за рік 1908. – Львів, 1909. – 32 с.
34. Звіт з діяльності Українського Педагогічного Товариства за рік 1910/11, 1911/12, 1912/13. – Львів, 1913. – 160 с.
35. Звіт Товариства «Взаїмна Поміч Учительська» стоваришення зареєстрованого з обмеженою порукою у Львові за рік 1911. – Львів, 1912. – 12 с.
36. Звіт з діяльності Товариства «Взаїмна поміч галицьких і буковинських учителів і учительок». – Львів, 1914. – 45 с.
37. Звіт з діяльності головного відділу Товариства українських учителів середніх і вищих шкіл «Учительська Громада» у Львові за час від 21.XI.1910 до 2.XI.1912. – Львів : 3 друкарні НТШ, 1912. – 8 с.
38. З товариства «Учительська Громада» // Наша школа. – 1914. – Кн. 2-3. – С. 144-146.

Л.И. Шологон

Отчеты о деятельности украинских общественных организаций Галиции как источник по истории национально-культурного движения украинцев края второй половины XIX – начала XX века

В статье проанализированы отчеты и другие статистические материалы наиболее влиятельных украинских общественных организаций Галиции второй половины XIX – начала XX века. Их обработка дает возможность исследователю определить главные этапы становления украинских товариществ, организационные принципы их деятельности, наиболее важные направления работы общественных организаций. Считаю, что информационные материалы, размещенные на страницах периодических изданий, и отчеты, напечатанные отдельными книгами, являются ценными источниками по изучению национально-культурного движения украинцев края второй половины XIX – начала XX века. Их стоит использовать исследователям для написания научных трудов по указанной проблеме.

L.I. Shologon

Reports on the Activities of Public Organizations in Galicia as a Source of the History of the National Cultural Movement of Local Ukrainians in the 2nd Half of the 19th and the Beginning of the 20th Century

The article provides the analysis of reports and other statistic materials of the most influential Ukrainian public organizations in Galicia in the 2nd half of the 19th and the beginning of the 20th century. Such analysis enables the researcher to identify the main stages of formation of Ukrainian societies, the organizational bases of their activities, the most important areas of work of public organizations. We consider the informational materials contained in the periodicals and the reports published in separate booklets to be a valuable source for the study of the national cultural movement of the Galician Ukrainians in the 2nd half of the 19th and the beginning of the 20th century. Researchers should consider using them when writing research papers on the topic in question.

Стаття надійшла до редакції 28.09.2010.